

Et forsvar for feminiteten

Vigtig bog om transkønnede med udgangspunkt i den transsekseuelles særegne situation. Skrevet af en amerikansk kvinde med en ph.d. i biokemi og som med vægt og overbevisende argumenter placerer sig midt i mellem et biologisk og et socialt/socialkonstruktivistisk perspektiv på kønnet.

Julia Serano

Whipping girl. A transsexual woman on sexism and the scapegoating of femininity. Seal Press. Berkeley, 2007.

Lisa Andersen

Dette er en vigtig og god bog, som jeg desværre først nu ved et tilfælde faldt over, flere år efter den blev udgivet i USA. Bogen er meget omfattende og diskuterer i dybden så at sige alle relevante temaer omkring transkønnede – i forhold til det omgivende samfund, i forhold til mediedækning og omtale af transkønnede, i forhold til kvindebevægelserne og her især de grene heraf der kraftigt fordømte (fordømmer?) og tog afstand til transkønnede. Men diskuterer også helt centrale forståelsesmæssige og teoretiske positioner til begribelse af transkønnede og de mange variationer her indenfor, diagnosesystemer, behandlingsformer og mangel på samme, hormoner og kønsbekræftende operationer.

Bogen er til dels en sammenskrivning af tidligere tekster og dette har betydet at bogen ikke kun er lang (390 sider) men også, især mod slutningen rummer nogen gentagelser og stilmæssigt svinger mellem den solide formidling af stoffet i et sprog rettet både mod den 'almindelige trans' og den nysgerrige lægmand', som er hoveddelen af bogen, og mere selvstændige og essayistiske indlæg. Men dette skal ikke ses som en væsentlig kritik, der er rigeligt med kød på hele vejen igennem og bogen er en fornøjelse af læse – ikke mindst af undertegnede, der i det store hele er helt enig med de positioner forfatteren indtager, der ligger på linje med de synspunkter jeg gennem årene har advokeret.

Diskriminering af kvinder, det feminine og transkvinden

Som en understrøm gennem bogen løber diskussionen om kønsmæssige fordomme, sexismen, i alle dens forskellige variationer: nedvurdering af det kvindelige, af feminiteten, af den transkønnede, af den transsekseuelle osv. – derfor bogens titel: den transsekseuelle som syndebuk: *"...for at understrege de måder hvorpå mennesker der er feminine, uanset om de er kvinder, mænd og/eller transkønnede, næsen universelt fordømmes og nedgøres sammenlignet med deres maskuline modparter"* (si. 5).

Afsættet er traditionelt feministisk, der fremhæver at kvinder i al almindelighed tilskrives lavere værdi og at maskuline synspunkter og perspektiver er dominerende. Når kvinder derfor diskrimineres i sig selv, så gælder dette i dobbelt forstand transkvinden. En mand der vælger at leve

som kvinde er vanskelig at forstå, og ses som en trussel mod de maskuline værdier: *"I et mandscentreret køns hierarki, hvor det antages at mænd er bedre end kvinder og at maskulinitet er femininitet overlegen, er der ingen større oplevet trussel end transkvinden, som til trods for at være født som mand og besiddende en mands privilegier, vælger at blive kvinde i stedet for"* (si 15).

En følge af dette er ifølge Serano, at transkvinder næsten aldrig omtales blot og bar som 'kvinde' på lige fod med andre kvinder. Typisk, især i massemedierne, drejer interessen for transkvinder sig især om transformationen: altid skal hele omklædnings- og make-up seancen beskrives og vises i alle detaljer og hvor transkvinden som regel fremstilles som hyperfeminin der alene er optaget af stereotyp og sexet kvindetøj og højhælede sko. Hele transformationsprocessen skal med, således at betragteren aldrig bliver i tvivl om at det er en mand – uanset hvor feminint det endelige resultat end er. Ofte antydes også det 'luderagtige' hvorved de transkønnede fremstilles som sexfixerede der alene er ude på at bedrage mænd og måske ligefrem tjene penge på det. Alternativt ses transkvinden som en ynkelig stakkel der uanset hvad, aldrig vil kunne 'komme til at ligne en rigtig kvinde', men optræder som en mand i dametøj.

Mens transmænd kan blive diskrimineret fordi de bryder kønsnormerne, bliver de aldrig diskrimineret fordi de vælger at udtrykke sig maskulint, mens transkvinder diskrimineres dobbelt både som transperson og som feminin – transmisogyni.

En anden form for diskrimination udspringer af ciskønnedes manglende accept af en persons kønsidentitet som det centrale og vigtigere end de sekundære kønstræk: *"De formoder, at vi på en eller anden måde prøver at hævde, at vi ved hvordan andre kvinder føler, når det eneste vi siger er, at en kvindes identitet mest er i harmoni med vores oplevede køn. Men ved at insistere på, at vi transkvinder umuligt kan vide hvad det vil sige at føle som en kvinde, er det dem der er bedrevidende: både ved arrogant at antage, at andre kvinder oplever det kvindelige på samme måde som de selv gør og ved at hævde, at de ved hvordan transkvinder føler, så de kan hævde, at vi ikke med nogen ret kan opleve os selv som kvinder"* (si 226-227). Serano anfører videre, at nok kan der remses en række kvinde specifikke forhold op: at være født og socialiseret som kvinde, oplevelse af menstruation og menopause, graviditet eller ej, ægtemand eller ej, social status, race osv. osv. alle er forhold der er med til at forme en som kvinde, men at det er naivt at hævde, at ethvert af disse forhold er en forudsætning for at kalde sig en kvinde. Desværre er dette synspunkt ikke reserveret de ciskønnede, også mange transkønnede giver udtryk for lignende meninger.

Teoretisk position

Gennem det meste af bogen, og som afsæt for dens analyser, er en forståelse af den transkønnede, og især den transseksuelle (se nedenfor), der bygger på en antagelse om, at der biologisk set er visse udtryk for femininitet og maskulinitet i hver enkelt person som udgør 'kønnet', det førbevidste køn (subconscious sex) som Serano kalder det. Dette 'førbevidste' køn kan beskrives som en tilbøjelighed, en trang eller drift, en følelsesmæssig tilknytning til og drift rettet mod et givet køns livsrum og udtryk. Modellen betegnes som en *"model for en indre drift"* (*intrinsic inclination model*, si 99), hvis kerne er en biologisk betinget tilbøjelighed til at udtrykke sig feminint eller maskulint uafhængigt af opvækst, socialisering og tilforordnet køn, men farvet heraf.

Modellen antager (a) at det nævnte *førbevidste køn, kønsudtryk/det sociale køn* (gender expression) og *seksuel orientering* repræsenterer *adskilte tilbøjeligheder* hvis forekomster er bestemt uafhængig af hinanden. (b) Men de betragtes delvist som del af den biologiske bagage på et dybt førbevidst niveau, som er uafhængigt af personens socialisering og opvækst og (c) eftersom man ikke har fundet nogen enkel genetisk, anatomisk, hormonal, miljømæssig eller psykologisk årsagsfaktor der er i stand til at forklare disses forekomster, betragtes de som træk der er tilstede i varierende grader i det enkelte individ. Da de desuden samvarierer resulterer de ikke i kategoriske opdelinger (f.eks. enten ren maskulin eller ren feminin, heteroseksuel eller homoseksuel) men i uendeligt mange forskellige forekomster og variationer. Eftersom disse drivkræfter i de fleste tilfælde (d) groft sagt korrelerer med det fysiske køn resulterer det i to normalfordelte overlappende forekomster for hvert køn, ligesom det er tilfældet med andre kønsspecifikke forekomster som højde og vægt, men med en tydelig centrering i det feminine respektive det maskuline. Modellen forklarer således almindelige typiske kønsforekomster, men også, fordi de forskellige dimensioner varierer uafhængigt af hinanden, at nogle mennesker ikke passer ind i det traditionelle binære kønsbillede hvis f.eks. det førbevidste køn ikke er kongruent med det fysiske kønsudtryk: dvs. hvor det subjektive køn ikke modsvarer det fra fødslen tilskrevne køn, som jo er temaet for bogen.

Det centrale i teorien er, som jeg udlægger den, at det enkelte menneske, i bagagen rummer en kerne med en enten feminin eller maskulin overvægt eller centralisering, som vi fra fødslen orienterer os ud fra og hvorpå den kønsspecifikke socialisering opbygges. Kønsidentiteten er altså ikke blot noget vi erhverver og socialiseres til gennem opvæksten, men er en identitet der bygger ovenpå en medfødt disponering.

Men da der netop er tale om grader og ikke kategorielle forskelle, betyder det også, at alle de forskellige kønsudtryk vi ser, er resultater af normale variationer, nogle mere sjældne end andre, der ikke kan betragtes som 'fejl' eller en sygdom, endsige en psykisk afvigelse (som f.eks. 'kønsidentitetsforstyrrelse').

Forskningsresultater peger i denne retning, men disse resultater er stadig ikke konklusive, men understøtter disse antagelser om det førbevidste køn, som Serano forsøger at gøre begribeligt ved at omtale sine egne erfaringer: *"...det synes, på et eller andet niveau, som om min hjerne forventer at min krop skal være en kvindes"* (si 80).

Argumenterne herfor bygger som nævnt på egen oplevelse af hvorledes dette førbevidste køn trængte sig på, på trods af en helt traditionel opdragelse til dreng og en bevidsthed om at være dreng og siden mand. Men også på videnskabelig understøttelse fra hjerneforskning og fra kliniske eksempler med børn med usikkert køn (interkøn) ved fødslen eller som mistede penis ved omskæring, og som blev opereret og 'erklæret' som pige - men som senere udvikler sig mod det oprindelige køn, til trods for, at al behandling og socialisering gennem årene havde understøttet det tildelte køn. Det førbevidste køn bygger således på en hjernemæssig disposition som er medfødt (*"the brain-hardwiring hypothesis"*, si. 81) som overtrumfer al socialisering, som det udtrykkes. Ciskønnede har samme disposition, men her er der ingen inkongruens med det fysiologiske. Spørger man ciskønnede om de ville skifte køn hvis de fik en million, som Serano har gjort, svarer stort set alle, at det 'ville ikke føles rigtigt' og lign. Og de afslår millionen!

Modellen er måske ikke særlig sofistikeret eller videnskabeligt underbygget, men modellens værdi skal prøves i forhold til, om de bedre end andre modeller kan forklare de forskelligartede forekomster vi ser inden for det transkønnede område. Modellens styrke er bl.a. at den bedre er i stand til forklare de mange forskelligartede transkønnede forekomster end f.eks. biologiske binære kønsmodeller eller socialkonstruktivistiske modeller der antager, at kønnet ikke eksisterer i sig selv, men er en social konstruktion. Ved at se transkønnethed som en normal, men sjældnere, variation kan det ikke betragte som en fejludvikling eller som en sygdom.

Teorien adskiller sig således fra en traditionel kønsstereotyp antagelse om, at det fysiologiske køn entydigt korresponderer med det psykologiske køn med en tilhørende enkel adskillelse mellem 'mænd' og 'kvinder' som har været den fremherskende forståelse af kønsforskelle i hundredvis af år. Ifølge denne forståelse er mennesker der afviger herfra 'unormale' eller i sværere tilfælde lidende af en kønsidentitetsforstyrrelse. Denne opfattelse ligger bag den traditionelle lægevidenskab og kommer til udtryk i behandlingsanvisninger og behandling af transpersoner – i Danmark på Sexologisk Klinik med støtte fra Sundhedsstyrelsen. Helst skal man undgå at gribe ind i 'normale' kroppe med hormoner eller skære i sundt væv, og først hvis personen, efter lange forløb, fastholder sin forstyrrelse behandler man nødtvunget.

Teorien adskiller sig også fra nyere socialkonstruktivistiske teorier der antager, at kønnet som biologisk konstruktion er uden betydning og at alene det socialiserede køn bestemmer kønsidentiteten. *'Kvinde er ikke noget man er, men noget man bliver'* som en berømt feminist engang udtrykte det. Denne tilgang har blot meget svært ved at forklare netop transpersoners trang til også fysisk at få en fremtoning der modsvarer deres kønsidentitet. Langt de fleste transpersoner er opvokset helt traditionelt i overensstemmelse med deres tildelte køn, alligevel er de ikke tilpasset dette køn, men insisterer på at tilhøre det andet køn og går gennem ild og vand for at realisere dette. Nogle manifesterer dette helt tidligt i opvæksten inden den traditionelle kønssocialisering er afsluttet, andre vokser op i det tildelte køn, men uden at kønssocialiseringen for alvor bliver 'indvendig' – på et tidspunkt 'kræver' den sande identitet at komme frem i lyset.¹

Men at disse træk ses som fundamentalt biologisk baserede betyder ikke at de viser sig på en entydig måde uafhængig af tid og sted – det er her socialiseringen kommer ind og præger den måde det enkelte individ 'udlever' og realiserer disse tilbøjeligheder og som forøger variationerne i det uendelige.

Det feminine

Det centrale omdrejningspunkt i bøger er således antagelsen om en feminin respektive maskulin kerne. Det er bogens fortjeneste at trække dette vigtige punkt frem, eftersom det, som det fremgår af det ovenstående, er en forudsætning for modellens opbygning og dermed begribelse af fænomenet trans. Nu er bogens forfatter som nævnt en kvinde, og det er forfatterens egne erfaringer der danne baggrund for den forståelse der bygges op. Det vanskelige er at omkredse og fastholde substansen i denne antagelse om det feminine (respektive det mandlige). Det kan ikke enkelt defineres eller sættes på begreb, men er udtryk for en erfaring og individuel erkendelse og følelse af at være 'feminin'. Som citeret ovenfor anfører Serano, at det er *"... som om min hjerne forventer at min krop skal være en kvindes"*. Derfor driften mod at ændre på kroppen og kroppens

fremtoning. I sig selv vigtigt, men også i forhold til at færdes i det sociale rum – at klæde sig og opfører sig i overensstemmelse hermed og blive set som sådan af det omgivende samfund. Det at andre oplever en som tilhørende det køn der svarer til kønsidentiteten, bekræfter én selv samtidigt med at det realiserer personens totale identitet hvor krop, fremtoning og psyke er i overensstemmelseⁱⁱ. Hertil kommer en orientering i livet mod det man hverdagsagtigt betegner som feminine værdier: det emotionelle, empatiske, nærvær, modtagelighed osv. – der når de remses op let kan komme til at virke som stereotyper, hvad de i en vis forstand også er, men som de ikke kun er. De er også et livsrum for kvinder i al almindelighed og dermed også for transkvinder.

Transkønnede = forskellige grupper med forskellige egenskaber og behov

En af konsekvenserne at dette teoretiske udgangspunkt er, at forskellige grupper af transkønnede – hvor transkønnede her bruges som overordnet begreb – har forskellige forekomster af 'kønnet' og derfor også forskellige behov. Hvis begrebet transkønnet gøres til overbegreb og samtidigt forklares på én måde fælles for alle, mister man de forskellige variationer under vejs. Hvis man f.eks. med afsæt i en antagelse om, at kønnet er socialt konstrueret, så kan alle mulige transkønnede problemer tilskrives, at samfundet i dag håndhæver en ciskønnet virkelighed uden hensyn til disse variationer. Hvis samfundet i stedet åbent rummede alle variationer, kunne alle være glade for netop deres 'trans-position'. Der var f.eks., ingen grund til at lave noget om med hormoner og operationer fordi samfundet rummede, at man kunne klæde sig som man ville og udtrykke sit eget køn som det passede én selv og ikke nogle samfundsskabte normer. Serano citerer Germaine Greer for at have skrevet, at *"Kønsændrende kirurgi er dybest set konservativt, idet skarpt kontrasterede kønsroller forstærkes fordi individet omformes således at det passer ind i disse"* (si 150, Germaine Greer *The Whole Woman*, 1999).

Men da transpersonen, som Serano beskriver det, typisk føler at deres krop er forkert i forhold til deres køn, er netop hormoner og fysiske ændringer ofte nødvendige trin i denne persons selvrealisering – selv om de samme indgreb ville være helt irrelevante for en anden trans-variant. Derfor bruger Serano begrebet 'transsexual' eller 'trans' (her er brugt begrebet 'transperson' – se nedenfor) om den gruppe af transkønnede der lever, eller er på vej mod, at leve som medlem af det modsatte køn af det tildelte (og det uanset hvilke, om nogle overhovedet, behandlinger der anvendes).

Således udskiller Serano de transseksuelle som en særlig undergruppe af de transkønnede, med deres specifikke behov – behandlingsmæssigt er det først og fremmest kønshormoner der hjælper personen til at realisere en vellykket ændring, eftersom disse hormoner resulterer i stort set samme ændringer i den voksne som hos den unge i puberteten. Kønshormonerne forårsager de afgørende kropslige og psykiske udviklinger hos den enkelte, de såkaldte sekundære køns karakteristika, som er altafgørende for hvorledes vi i hverdagen bestemmer en persons køn – og ikke personens kromosomer eller forplantningsorganer. På den måde vil en trans-kvinde, hvis førbevidste køn opleves som det centrale – jeg er en kvinde – og som har taget hormoner f.eks. i et halvt år eller mere, med fuld ret kunne beskrives som kvinde på samme niveau som andre kvinder. At de primære køns karakteristika er forskellige modsvarer til en vis grad, at dette også gælder for mange 'normale' mennesker. I dag antages det således at ca. 1.7% af alle nyfødte er interkønnede med anderledes

kromosomsammensætning og sekundære køns karakteristika, så den transkønnede kan blot betragtes som endnu en variation. Og der er jo ingen der karakteriserer en interkønnet som lidende af en kønsidentitetsforstyrrelse ligesom deres behandling ikke foregår på en psykiatrisk klinik for seksuelle forstyrrelser, hvor årelange udredninger primært varetages af psykologer og psykiatere, fremfor almenmedicinske specialister !

Sprogforbistring

Det er ikke alene på dansk, at begrebet 'transgender' – transkønnet - giver problemer. Som Serano skriver (si 26f), henviser 'gender' til flere forskellige ting og bruges ofte synonymt med det angelsaksiske 'sex' (som i transsexual) selv om 'gender' ofte og især anvendes om kønsudtrykket, mens 'sex' henviser til det fysiologiske køn. Transgender derimod blev i 1990'erne og frem i stigende grad, også i Danmark, brugt som et paraply-begreb, for alle de der ikke levede op til de sociale forventninger og formodninger der var rettet mod mandlighed og kvindelighed. Herunder de der levede i det modsatte køn af det tildelte (transseksuelle), interkønnede personer, 'genderqueer' (hvis identitet ligger ud over mand/kvinde) samt alle de hvis kønsudtryk er forskelligt fra deres anatomiske eller oplevede køn (transvestitter, drag-performers, maskuline kvinder og feminine mænd). Hensigten var at samle alle disse forskellige undergrupper i en fælles 'protestbevægelse' og 'transgender' begrebet var først og fremmest en politisk term, som skulle bringe forskellige grupperinger sammen og kæmpe for fælles mål. Men dette giver samtidigt problemer på en anden måde; begrebets bredde "*kan i høj grad være problematisk fordi det ofte slører eller udsletter forskellene*" (si. 26). Desuden kan nogle undergrupper ikke identificere sig med termen, dette gælder mange interkønnede personer og mange transseksuelle, som ikke ser sig selv som personer der først og fremmest ønsker overskride traditionelle kønsnormer, men netop i de fleste tilfælde alene ønsker at leve som 'almindeligt' medlem af det modsatte af det ved fødslen tildelte køn.

Serano bruger her det traditionelle udtryk 'transsexual' – transseksuel – som er kommet i vanry især i ikke-angelsaksiske lande på grund af dets associationer til '-seksuel', altså seksuel orientering. Men i de angelsaksiske sprogområder betegner 'sex' primært det fysiologiske køn, genitalierne, mens 'gender' betegner fremtrædelsen, de sekundære og tertiære træk – og derfor, anføres det, er begrebet 'trans-sexual' retvisende, eftersom det subjektive køn er det oprindelige, kernen, mens det er det fysiologiske 'sex' der skal laves om med hormoner og operationer. Som Serano også gør opmærksom på, er såvel kønsidentiteten som den seksuelle orientering uafhængige af hinanden ligesom hos andre mennesker, hvorfor nogle transseksuelle er hetero-, andre homoseksuelle og atter andre er noget midt imellem. Og da vi ikke på dansk har ord for henholdsvis 'gender' og 'sex', eller snarere kun har ét ord: 'køn', har vi et sprogligt problem.

Men Serano bruger også det mere neutrale ord 'trans' som betegnelse for de der på et eller andet niveau kæmper med en inkongruens mellem deres tildelte køn og deres 'rigtige' køn og som typisk oplever en følelsesmæssig dissonans i form af en stærkere eller svagere følelsesmæssig smerte eller tristhed. Mange bruger ordet 'trans' som en forkortelse for 'transkønnet', så her bruges 'transperson' synonymt med transseksuel, og mere snævert som udtryk for en person der ønsker at leve som medlem af det modsatte køn, typisk med ønske om at understøtte dette liv ved hjælp af større eller mindre indgreb – f.eks. hormoner, hårfjerning, brystfjernelse og/eller fuld operation.

Andre erklærer så at det er lige meget med alle disse kasser, men i virkeligheden afspejler de forskellige gruppering også forskellige varianter og, hvad der især er vigtigt, grupper med forskelligartede behov især i forholdet til det offentlige og sundhedssystemet. Det var måske derfor på tide atter at reetablere et mere snævert begreb for de transseksuelle. I forlængelse af Serano kunne man reservere 'transperson' til betydningen beskrevet ovenfor: en person der lever/ønsker at leve som det modsatte køn end det tilskrevne og oftest med ønsker om større eller mindre kønskorrigerende behandling. Transkønnede kunne således forsat dække over hele bredden.

Psykisk sygdom og behandling

Det blev beskrevet ovenfor, at transkønnede personer må ses som naturlige variationer og ikke som en afvigelse eller psykisk sygdom. Men det er netop således moderne lægevidenskab har betragtet transseksuelle i nyere tid. Det anføres af Serano, at omfattende forskning vedrørende transseksuelle blev gennemført op gennem 1900'tallet, bl.a. baseret på den mængde data man fik i hånden når transkønnede blev nødsaget til at underkaste sig udredning og undersøgelser for at få behandling og eventuelt kønsskifte. Det anføres at Harry Benjamin, der var endokrinolog, oprindeligt især så på de lidelser den transkønnede person led under når han mødte dem, og så hormonel behandling som en væsentlig hjælp til "*følelsesmæssig forbedringer*".

Men denne åbne holdning til de transkønnede blev hurtigt ændret, af de læger der argumenterede for en begrænsning af hormoner og operationer til at alene at være tilgængelige for personer der ville være i stand til – efter behandling – gnidningsløst at glide ind i samfundet som medlem af det modsatte køn. Disse blev betragtet som de 'ægte transseksuelle': de skulle være i stand til at passere og de skulle give udtryk for en heteroseksuel orientering (efter transition) samt udtrykke traditionelle, køns specifikke værdier i forhold til det valgte køn. "*Sådanne kriterier sikrede at ciskønnede fordomme om foretrukne størrelser og former på kvinder og mænds kroppe ville blive den ultimative barrierer for om en trans person ville få lov til at transitionere eller ej*" (si 122). Selve behandlingsforløbet blev i bedste fald bestemt af anvisningerne i Standards of Care, og de mange krav og observationsforløb var med til at forlænge og vanskeliggøre mulighederne for hjælp og bidrog til at forringe transpersoners psykiske velbefindende. I stedet for at se det som deres opgave som læger at hjælpe til at formindske deres smerte og ubehag, var man mere optaget af at begrænse tilgangen til behandling baseret på nogle udvendige kriterier – "*kontrolpersonernes (gatekeepers) villighed til at nægte transseksuelles behandling (til trods for deres viden om, hvor almindeligt det var for denne gruppe at blive deprimerede og suicidale når de ikke var i stand til at skifte køn) alene baseret på det overfladiske kriterium om hvorvidt de var i stand til at passere eller ej*" (si. 123), ses som udtryk for gate-keepernes forsøg på at beskytte den ciskønnede verden mod de transkønnedes eksistens. Under dække af, kan man tilføje, af indgrebenes irreversibilitet, hvorfor transpersonen i årevis overfor det sundheds'faglige' personale skulle demonstrere, at de virkelig mente det.

Alt dette er desværre al for bekendt også i Danmark.

Nok er dette sat på spidsen, men også i Danmark har det gennem mange år været et krav, at den transseksuelle skulle tilhøre, det Sexologisk Klinik selv betegner som, en kernegruppe og som betragtes som de egentlig transseksuelle, mens resten, flertallet åbenbart, afgrænses til gruppen af "*transvestitiske mænd*" som afvises behandling med diagnosen "Fetichistisk transvestisme" (F65.1 i

ICD-10, ⁱⁱⁱ). På den måde har man i årevis underbehandlet de transseksuelle baseret på en forældet klassifikation ^{iv}. Bemærkelsesvis fremgår det dog af ICD-10, at fetichistisk transvestisme "*kan forekomme som en tidligere fase i udviklingen af transseksualisme*".

Sammenfatning

Som det fremgår, og gennemgangen og diskussionen på baggrund af bøger er langt fra udtømmende, er der tale om en bog, der kommer vidt omkring i det transkønnede univers. Med viden og indsigt og med en personlig erfaringsbaggrund teoretiseres og diskuteres helt centrale problemstillinger i forhold til ikke alene transpersoner, men i forhold til hele det transkønnede univers. Det er en af de få fremstillinger, der formår at kombinere en videnskabelig tilgang med en personlig på en så konstruktiv måde som tilfældet er her. Hvor forfatteren originalt byder ind med en seriøs forklaringsmodel for transpersoner og transkønnede i det hele taget, som er meget vigtig og læseværdig. Ikke kun indenfor en snæver samfundsmæssig gruppe af transkønnede, men også i forhold til hele behandlingssystemet.

Noter

ⁱ Lisa Andersen (2016) Det Transseksuelle blik – eller om ikke at kunne se skoven for bar træer.

En kritisk kommentar til et socialkonstruktionistisk perspektiv på transseksuelle med udgangspunkt i en bacheloropgave præsenteret i Vidensbanken: Case Study: Caspian Drumm, kønnede praksisser og fællesskaber – af Anne Maabjerg Mikkelsen.

<http://www.thranesen.dk/?s=+Andersen+Lisa&c=b&c=c&r=a>

ⁱⁱ Lisa Andersen (2014). Gennem livets dør.

Realiseringen af det indre køn går gennem en transformationsproces, i hvilken kønsidentiteten materialiseres ved at klæde sig som og agere i overensstemmelse med det indre køn – og at konfrontere dette 'selv' med omverdenen.

<http://www.thranesen.dk/gennem-livets-doer/>

ⁱⁱⁱ ICD-10: <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2010/en#/F60-F69>

^{iv} Lisa Andersen. Kommentarer til antallet af ansøgere til kønsskifteoperationer i Danmark henholdsvis Sverige, foranlediget af Sundhedsministerens svar til SUU af 26 november 2013

<http://www.ft.dk/samling/20131/almdelel/SUU/bilag/167/index.htm>

Lisa Andersen (juni 2016). Notat: Om Sundhedsstyrelsens behandlingsvejledning for transkønnede og den praksis for behandling der foregår på Sexologisk Klinik. København 2016/juni.

<http://www.ft.dk/samling/20151/almdelel/suu/bilag/570/1644881.pdf>